

Stichting Bescherming Historisch Harlingen

Noordijs 15, 8861 AB Harlingen

AANGETEKEND

Aan de Minister van
Economische Zaken en Klimaat
Dhr. Ir. E.D. Wiebes
Postbus 20401
2500 EK Den Haag

Harlingen, 9 april 2018

Betreft: Pilotproject zoutwinning Harlingen Havenmond

Geachte heer Wiebes,

In aansluiting op onze brief van 14 februari 2018, die we volledigheidshalve bijvoegen, kunnen we u mededelen dat we na het versturen van de brief de nodige acties hebben ondernomen.

A. De Stichting Bescherming Historisch Harlingen heeft op 15 maart uitgebreid overleg gevoerd met het KEM, waarbij vanuit het KEM de heer Ritsema en namens het SodM de heer De Waal aanwezig waren. In dit goede gesprek heeft de stichting een aantal kennisvragen op tafel gelegd die meegenomen gaan worden in het onderzoeksprogramma van het KEM. Ter informatie voegen wij de vragen als bijlage toe.

B. Op 15 maart hebben we ook de mogelijkheid gekregen om als stichting met de inspecteur-generaal, de heer ir. T. Kockelkoren en de dossierhouder, de heer M. Schouten, van gedachten te wisselen over de voorgenomen zoutwinning bij Harlingen en ons voorstel om dit project als landelijke pilot te gebruiken wat betreft het waarborgen van de veiligheid, bijvoorbeeld door een adequate veiligheidszone voor de kust te creëren. De heer Kockelkoren onderschreef deze gedachte. De heer Schouten van SodM gaf bovendien aan dat het Meet- en Regelprotocol van Frisia de komende periode wordt aangepast. Dit biedt een extra mogelijkheid om de pilot goed vorm te geven.

Voor de pilot stelt de stichting voor om een breed door de Harlinger bevolking gesteunde motie als basis te nemen. Dit is verwoord in de volgende zes punten:

1. Metingen

Frisia Zout en de SBHH formuleren gezamenlijk een opdracht aan een te selecteren ingenieursbureau om een 'state of the art'-meetnet te ontwerpen. Randvoorwaarden voor het meetnet zijn:

- fijnmazig, inclusief meetpunten op de Tjerk Hiddessluizen en de Sas
- inclusief metingen bij - in beginsel - alle 11 geselecteerde panden in de stad
- zowel binnen- als buitendijks
- aansluitend op de GPS-metingen van Frisia Zout in de Waddenzee
- alle metingen op basis van een combinatie van meetmethodes, inclusief tiltmeters
- continue metingen met openbare, transparante meetresultaten
- minimaal 1 jaar vóór de start van de zoutwinning functionerend

Stichting Bescherming Historisch Harlingen

2. Veiligheidszone

Er wordt een veiligheidszone gecreëerd door buitendijks, op 500 en 1000 meter buiten de kust, reeksen meetpunten aan te brengen die de naderende bodemdaling 24/7 signaleren.

3. Hand aan de kraan

Frisia Zout en de SBHH stellen gezamenlijk een definitie van het 'hand aan de kraan'-principe vast en formaliseren welke maatregelen worden genomen als bij de meetpunten op 500 meter buiten de zeedijk 2 cm daling is bereikt, door welke partij en in welk tijdsbestek.

4. Omgekeerde bewijslast

Frisia Zout stelt zich neutraal op tegenover het streven van de SBHH om - analoog aan het Groninger aardbevingsgebied en in lijn met het advies van de Raad van State - het Harlinger zoutwingebied met steun van de gemeente Harlingen en de provincie Fryslân aan te wijzen als 'effectgebied' waarin omgekeerde bewijslast van toepassing is.

5. Schadefonds

Frisia Zout en de SBHH formuleren gezamenlijk onderzoeksopdrachten om te bepalen in welke orde van grootte eventuele psychische, bedrijfs-, fysieke, waardedalings- en imagoschade als gevolg van de zoutwinning kan komen te liggen. Dit als grondslag voor een door Frisia Zout op te bouwen reserveringsfonds analoog aan Barradeel II. Voor fysieke, waardedalings- en imagoschade kan gedacht worden aan het College van Rijksadviseurs c.q. het Atelier van de Rijksbouwmeester; voor bedrijfsschade aan de Erasmus Universiteit en voor emotionele schade aan GGD en GGZ.

6. Communicatie

Frisia Zout zal, naar voorbeeld van Ballast Nedam bij de bouw van de N31, inwoners van Harlingen en andere direct betrokkenen in de verschillende stadia van het project vroegtijdig en inzichtelijk via meerdere kanalen informeren over de werkzaamheden, de voortgang en de risico's rond de zoutwinning.

C. Daarnaast willen we u graag op de hoogte stellen van het feit dat onze stichting sinds september 2017 doorlopend de dialoog is aangegaan met de gemeente Harlingen en Frisia Zout BV. Dit heeft er inmiddels in geresulteerd dat als gezamenlijk doel geformuleerd is om schijnzekerheden om te bouwen tot echte zekerheden. Daarbij is en blijft meten en monitoren cruciaal om de veiligheid van bewoners, bedrijven en bezoekers vooraf te kunnen garanderen. De stichting is blij dat we in gezamenlijkheid met Frisia Zout en de gemeente Harlingen tot de keuze voor Holland Innovation Team zijn gekomen als onafhankelijke partij voor het ontwerpen van een meetplan, inclusief het onderhouden van het meetnet en het analyseren en interpreteren van de data. Dezelfde partij is door de NCG, de heer Alders, gevraagd de metingen in het aardbevingsgebied in Groningen te controleren en te duiden.

Met het inschakelen van Holland Innovation Team denken wij de bovenstaande punten 1 en 2 en 6 voldoende afgedekt te hebben, en een goede basis te leggen om de punten 3, 4 en 5 verder te concretiseren. Vanuit de Technische Commissie Bodem Beweging TCBB hebben wij, bij monde van de heer Haak, begrepen dat op rijksniveau concrete stappen worden voorbereid om de omkering van de bewijslast landelijk uit te rollen om zodoende de ontstane rechtsongelijkheid weg te nemen.

Stichting Bescherming Historisch Harlingen

Ons uitgangspunt is dat het boren naar zout in de Waddenzee door kan gaan. In de winningsvergunning wil onze Stichting echter, naast het economisch perspectief, aanvullende voorwaarden opgenomen zien die alle onzekerheid op het gebied van zowel fysieke, emotionele, bedrijfs- en imagoschade van bewoners, bedrijven en bezoekers wegnemen. Zoals verwoord door u bij het aankondigen van de stopzetting van de gaswinning in Groningen: “Veiligheid boven financiële en economische gevolgen.” (bron: Leeuwarder Courant).

Hierbij vragen wij u dan ook om gebruik te maken van de mogelijkheden die de Mijnwet biedt, om op grond van artikel 36, derde lid nadere voorwaarden te stellen aan de winningsvergunning van Frisia Zout BV. Wij vinden dat de voorgenomen zoutwinning voor de haven van Harlingen uitstekende mogelijkheden biedt de veiligheid van de inwoners, hun have en goed vooraf beter te waarborgen dan op dit moment is gebeurd in de afgegeven winningsvergunning van Frisia Zout BV.

Deze gezamenlijke inspanning zou na ‘Groningen’ de kentering in denken vanuit de Rijksoverheid zichtbaar maken voor de samenleving, bijdragend aan vertrouwen in de toekomst en sluit naadloos aan bij de oproep van de Onderzoeksraad voor Veiligheid in 2015 en in 2017 om onzekerheden bij delfstofwinning centraal te stellen.

Graag horen wij, of u bereid bent met ons in gesprek te gaan over een dergelijke pilot.

Met vriendelijke groet,
namens de Stichting Bescherming Historisch Harlingen

Jarig Langhout
voorzitter

Bijlage: Gespreksverslag Stichting Bescherming Historisch Harlingen – KEM/SodM 15 maart 2018

Gespreksverslag Stichting Bescherming Historisch Harlingen – KEM/SodM, 15 maart 2018

Aanwezigen: de heren Chris Elsinga, Jarig Langhout, Henk de Jong, Hans de Waal (SodM) en Ipo Ritsema (KEM secretaris)

1. Introductie

De Stichting Bescherming Historisch Harlingen introduceert zichzelf. Ook het Kennisprogramma Effecten Mijnbouw stelt zich voor met introductie van het KEM werkveld en werkwijze. Zodra de website in de lucht komt stuurt de heer Ritsema een link.

2. Aanleiding

De Stichting meldt dat zij een brief aan minister Wiebes stuurde en een gesprek met IG Kockelkoren had om een initiatief te bespreken hoe bodemdaling in Harlingen als voorbeeldproject het best beheerst kan worden.

Actie: Chris Elsinga zal het initiatiefstuk met 6 punten opsturen.

Daarnaast is er email en briefwisseling geweest rondom mogelijke kennisvragen rondom de zoutwinning voor de havenmond bij Harlingen. Het daarbij om toelichtende en adviesvragen terug te koppelen met de SodM-adviseurs en kennisvragen voor te leggen aan de experts van het KEM-expertpanel.

3. Vragen aan SodM-adviseurs

De volgende vragen zullen worden voorgelegd aan SodM-adviseurs:

1. Wat is de verklaring van de niet-voorspelde, versnelde en uitgebreidere bodemdaling bij Wijnaldum? Welke voorspelling en welke meetreeksen zijn de basis van deze situatie?
2. Afgeleid hiervan is er de vraag hoe toegang te verkrijgen is voor bodemdalingsmetingen (RWS, NLOG en/of InSAR) en hoe de groot de onnauwkeurigheden van de verschillende meetsystemen zijn (waaronder satellietmetingen, en GPS-hoogtemeter versus GPS-3 componenten).
3. Afwijkende meetresultaten van 2 meetpunten bij Wijnaldum/Harlingen (transformatorhuisje Zuidwalweg en Tjerk Hiddeszsluizen) leiden op dit moment niet tot nader onderzoek of actie. In ons gesprek van 15 maart gaf Hans de Waal aan dat afwijkende waarden doorgaans toch juist blijken. Welke actie wil SodM in deze ondernemen?
4. Kan er een referentie gegeven worden hoe de berekeningen van een bodemdalingskom (effect) vertaald worden naar belastingen op bebouwing en infrastructuur (tilt, differentiële zakking, rek).
Toelichting: de grotere bodemdalingsgradiënt ligt volgens de TCBB (de heer Klasen) op de uiterste rand van de bodemdalingscontour, terwijl die volgens Deltares (de heer Ritsema) nabij de cavernegrens ligt.
5. Door TNO (geofysica Karin van Thienen) werd tijdens een expertmeeting in Harlingen (20 februari) gesteld dat een huis in Harlingen in 2054 0,7 mm schever gezakt zal zijn als gevolg van de zoutwinning onder de Waddenzee. Tijdens ons gesprek op 15 maart gaf Hans de Waal aan dat SodM inmiddels de overtuiging heeft dat zo'n voorspelling onmogelijk gedaan kan worden. Welke maatregelen gaat SodM nemen om te voorkomen dat zulke stellingen nog kunnen worden geponeerd, wetende dat zulke absolute waarden zomaar een factor 3 kunnen afwijken (het 'Ga maar lekker slapen'-gevoel).

Actie Hans de Waal en Mathijs

4. Praktische zaken (contracten, overleg, acties)

De volgende vragen zullen na verdere uitwerking door KEM/SodM en consultatie van Stichting Bescherming Historisch Harlingen worden voorgelegd aan het KEM expertpanel:

1. Kunnen de gezamenlijke effecten van bodemdaling van zoutwinningen in meerdere cavernes, en/of gaswinning(en) in dezelfde streek, bij elkaar opgeteld worden om de totale bodemdaling te voorspellen? ($1+1=2$, $1+1=5$?). Zo niet, hoe hierop te anticiperen?
Toelichting: op de kaart van Frisia Zout is 1 bodemdalingscirkel aangegeven. Er wordt echter uitgegaan van 3 cavernes. In hoeverre cumuleert de aangegeven bodemdaling van deze 3 putten en hoe interfereert de totale bodemdaling door zoutwinning met die door de al gepleegde en nog beoogde gaswinning door Vermilion?
2. In aanvulling op de voorgaande vraag: wat is het verschil in bodemdaling (grootte en vorm van de kom) tussen nabijgelegen cavernes die wel of niet onderling met elkaar verbonden zijn, zowel op de korte als op de langere termijn? Zou hier op geanticipeerd moeten worden door grotere onderlinge afstanden tussen de cavernes van Frisia Zout in de Waddenzee?
Toelichting: er zijn aanwijzingen dat het Veendam-caverneveld zonder onderlinge verbindingen minder bodemdaling oplevert dan het versmolten Tripcompagnie-caverneveld.
3. Hoe zal de zoutkruip zich tussen de diverse cavernes van Frisia Zout voltrekken, parallel aan de bodemdaling, ook door huidige en eventuele toekomstige gaswinning in hetzelfde gebied?
4. Welke methoden zijn er voor het berekenen van de na-ijlingseffecten van afgesloten cavernes bij verschillende abandonneringsmethoden (op druk houden, druk verlagen, ...) en hoe verschillen de effecten.
5. Verdient het geen aanbeveling de abandonnering voor te schrijven in de winningsvergunning?
6. Hoe kan het volume-effect en de verwachting daarvan gebruikt worden om de bodemdalingsmetingen beter te interpreteren? Hoe kan dit helpen om onderscheid te maken tussen ondiepe processen en verschillende diepe mijnbouwactiviteiten (zie Review Winningsplan Havenmond 2013 van de ir. Houtenbos, punt 15 en verder).
7. Graag in overweging nemen om, naar analogie van Noorwegen, zowel vooraf, tijdens als achteraf een mijnbouwactiviteit deskundigheid op het gebied van psychosociale effecten op de bevolking mee te laten wegen in het afgeven en formuleren van randvoorwaarden rond de winningsvergunning.

Actie: Ipo Ritsema